

SATASOTE

Gerontologinen sosiaalityö

Johdattelua aiheeseen, 13.6.2022

Koonnut Minka Leino-Holm

Gerontologinen sosiaalityö

Gerontologisen sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa vanhusten toimintakykyä, hyvinvointia, elinympäristöä, sosiaalisia olosuhteita ja yhteisöjen toimivuutta. Gerontologinen sosiaalityö on luonteeltaan elämänhallintaa ja itsemääräämisoikeutta tukevaa työtä. Sosiaalityöntekijä laatii asiakkaan ja tämän verkoston kanssa sosiaalityön suunnitelman sekä ohjaa ja auttaa asiakasta saamaan tarvitut palvelut sekä sosiaalityön tukitoimenpiteet ja vastaa niiden valmistelusta ja toteutuksesta. (Gerokäsitetyöryhmä 2006)

Sosiaaliohjaus on asiakkaan, perheen tai asiakasryhmän arjessa selviytymisen ja elämänhallinnan tukemista ja ohjaamista. Työ perustuu sosiaalityön suunnitelmaan ja siinä työskennellään yhdessä asiakkaan, perheen tai ryhmän kanssa suunnitelmassa määriteltujen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Seura-ryhmä 2004). Gerontologisessa sosiaaliohjauksessa korostuu ennalta ehkäisevä työ, joka tukee asiakkaiden, omaishoitajien ja asiakasryhmien arjessa selviytymistä ja elämänhallintaa.

Lähityössä korostuu varhaisen tuen ja yhteisötyön orientaatiot. Etsivän työn menetelmin kehitetään palvelujärjestelmän kykyä puuttua ajoissa ikäihmisten ongelmiin ja palvelutarpeisiin. Työtä tehdään yksin, parityönä tai alueellisissa verkostoissa. (Gero-käsitetyöryhmä 2007)

Yksi näkökulma: Sosiaalialan työ kunnallisena työnä ja palveluna, jota määrittelee Sosiaalihuoltolaki

15 § Sosiaalityö

Sosiaalityöllä tarkoitetaan **asiakas- ja asiantuntijatyötä**, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.

Muita näkökulmia sosiaalityöhön:

Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön **toimintaa**, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista **muutostyötä**, joka tukee ihmisten selviytymistä. (Sosnet 2003)

Sosiaalityö on **professio** ja **tieteenala**, jolla edistetään yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista ja valtaistumista. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun sekä moninaisuuden kunnioittamisen periaatteet ovat keskeisiä sosiaalityössä. Sosiaalityö kiinnittyy sosiaalityön, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden teorioihin sekä alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietoon. Sosiaalityössä työskennellään ihmisten ja rakenteiden parissa elämän ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Edellä olevaa määritelmää voidaan laajentaa kansallisella ja/tai alueellisella tasolla. (The International Association Of Schools Of Social Work 2014, suom. Sosnet 2014)

Sosiaaliohjaus sosiaalihuoltolaissa:

16 § Sosiaaliohjaus

Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä.

Sosiaaliohjaajan tehtäviin ei lainsäädännössä ole tällä hetkellä kelpoisuusvaatimusta.

Sosionomi (AMK) tai (YAMK) ja geronomi (AMK) tai (YAMK)

Sosionomi on sosiaalihuollon ammattihenkilö ja vuorovaikutustyön ammattilainen, joka tekee merkityksellistä työtä ihmisten kanssa. Sosionomi on kiinnostunut ihmisten tukemisesta, kasvatuksesta, ohjaamisesta ja auttamisesta. (OAMK)

Geronomin osaaminen rakentuu monitieteisestä gerontologisesta tiedosta. Geronomi edistää vanhojen ihmisten hyvinvointia, sosiaalista osallisuutta, terveyttä ja toimintakykyä. Geronomi huomioi vanhan ihmisen yksilöllisen elämänkulun, perheen ja lähiyhteisön sekä ikääntyneen voimavarat ja tuen tarpeet erilaisissa elämäntilanteissa. Geronomin työtä on vanhan ihmisen hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja voimavarojen arviointi. Geronomi tukee vanhan ihmisen arjessa selviytymistä ja vahvistaa hänen toimijuuttaan sekä antaa yksilöllistä palveluohjausta ja terveysneuvontaa. (Suomen geronomiliitto)

7 §

Oikeus harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia Suomessa suoritettun koulutuksen perusteella

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia laillistettuna ammattihenkilönä henkilölle, joka on suorittanut Suomessa ylemmän korkeakoulututkinnon, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä.

8 §

Oikeus harjoittaa sosionomin ja geronomin ammattia Suomessa suoritettun koulutuksen perusteella

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa sosionomin ammattia laillistettuna ammattihenkilönä henkilölle, joka on suorittanut sosiaalialalle soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon Suomessa.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa geronomin ammattia henkilölle, joka on suorittanut sosiaalialalle soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon Suomessa.

9 §

Sosiaalityöntekijän erityiset velvollisuudet

Edellä 7 §:ssä tarkoitettu sosiaalityöntekijä vastaa sosiaalityön ammatillisesta johtamisesta sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalisen tuen ja palvelujen tarpeeseen vastaavasta sosiaalityön asiakas- ja asiantuntijatyöstä sekä sen vaikutusten seurannasta ja arvioinnista.

Sosiaalityöntekijä vastaa lisäksi sosiaalihuollon palvelujen antamisesta ja päätöksenteosta sen mukaan kuin muualla laissa erikseen säädetään.

Olennaista Sosiaalihuoltolaissa: Omatyöntekijä

Sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaan asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Omatyöntekijällä on oltava asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun asiakkaan omatyöntekijällä tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevällä työntekijällä on oltava sosiaalityöntekijän kelpoisuus. (Kuntaliitto)

Iäkäs erityisen tuen tarpeessa?

Sosiaalihuoltolaki tarkoittaa: *erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla* henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisten tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä *vanhuspalvelulaki*, 3 §:ssä säädetään.

Vanhuspalvelulaki tarkoittaa: *iäkkäällä henkilöllä* henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta.

→ Voiko iäkäs olla erityisen tuen tarpeessa? (Tottakai voi, mutta yllä oleva lisää erityisen tuen tarpeen määrittelemiseen oman twistinsä!)

läkäs asiakkaana..

Vanhusasiakkaan spesifisyys syntyy siitä, että vanhuus ymmärretään yhdeksi uniikiksi elämänvaiheeksi, joka sisältää koko eletyn elämän yksilöllisen kulun.

Vanheneminen muodostuu biologisesta, psyykkisestä ja sosiaalisesta prosessista siten, että nämä kaikki prosessit ovat ikääntymisessä läsnä yhtä aikaa.

Vanhusasiakkuus edellyttää työntekijöiltä vanhusspesifisyyden ymmärtämistä ja samanaikaisesti yksittäisten asioiden näkemistä osana vanhusten kokonaistilannetta.

Vanhusasiakkailla on elämäntkokemusta, jonka myötä syntyy kykyä nähdä, arvioida, ymmärtää ja jäsentää omaa elämäänsä juuri siinä tietyssä sosiaalisessa ja kulttuurisessa tilanteessa. (Salonen 2007, ref. Kaisla, Liikanen & Viljaranta 2007.)

Näkökulma: Gerontologisen sosiaalityön työkokonaisuudet

Gerontologisen sosiaalityön keskeiset työkokonaisuudet ovat:

- arviointi- ja sijoitustyö
- neuvonta- ja ohjaustyö,
- tiedonhankinta- ja selvitystyö sekä
- laaja-alainen yhteistyö.

Työskentely on asiakassuuntautunutta ja siihen liittyy asiakkaan asianajaminen ja vaikuttaminen hänen puolestaan.

Asiakastyössä vanhusten kanssa painottuu edelleen SAS (suunnittele-arvioi-sijoita) -työ ja ennaltaehkäisevään työhön jää liian vähän aikaa. Tavoitteena on painopisteen siirtäminen laitokseen sijoitustyöstä palvelutarpeen monipuoliseen arviointiin, asiakaskeskeisten ratkaisujen ja työmenetelmien käyttämiseen, sosiaalisten yhteisöjen vahvistamiseen sekä etsivään työhön sosiokulttuurisin menetelmin.

(Salonen 2001; 2007, ref. Kaisla, Liikanen & Viljaranta 2007.)

Näkökulma: Gerontologisen sosiaalityön käytännöt

Gerontologisen sosiaalityön käytännöt:

- arvioinnin,
 - neuvottelujen ja suostuttelun,
 - liittämisen sekä
 - tuen käytännöt.
-
- Arvioinnin käytännössä painottuvat tiedon muodostaminen ja laaja-alaiseen tietoon pohjautuvan kuvan luominen iäkkään asiakkaan tilanteesta.
 - Neuvottelussa ja suostuttelussa ovat keskiössä tarpeiden määrittelyt ja niihin liittyen arjen hyvinvointia tukevista auttamisen ja huolenpidon keinoista päättäminen.
 - Liittämisen käytännössä on kyse liittymisestä ja kiinnittämisestä osaksi resurssijärjestelmää, jolla tuetaan ihmisen arkea, varmistetaan elämän perustaa sekä osallisuutta.
 - Tuen käytäntö keskittyy emotionaalisen tuen muotoihin eli elämäntilanteen kuunteluun ja yhteiseen jäsentämiseen.

Näkökulma: Gerontologisen sosiaalityön orientaatiot

(Kaisla, Liikanen &
Viljaranta, Liisa, 2007)

GERONTOLOGINEN SOSIAALIALAN TYÖ	
TYÖKENTÄ johtaminen sosiaalityö sosiaaliohjaus	YHTEISTYÖKENTÄ vanhuspalvelujen etuustyö hoivatyö(kotihoito, hoitoyksikkö)
Ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen työorientaatio on vanhuspalveluissa yksilö-, perhe- ja ryhmäkohtaista työtä. Se läpäisee koko sosiaalialan tehtäväkentän. Tavoitteena on tukea asiakkaiden elämänhallintaa, toimintakykyä ja itsemääräämisoikeutta sekä vaikuttaa ympäristön rakenteisiin. Orientaation avulla kehitetään palvelujärjestelmän kykyä puuttua ajoissa ikäihmisten ongelmiin ja palvelutarpeisiin. (GERO-hanke, Käsité-ryhmä 10-2006)	
Kuntouttava työorientaatio painottuu gerontologisessa työssä sosiaaliseen kuntoutukseen. Tavoitteena on tukea ja ylläpitää ikäihmisen toimintakykyä kunnioittaen hänen itsemääräämisoikeuttaan. Kuntouttavaa työtä tehdään kodeissa ja hoitoyksiköissä moniammatillisesti. (GERO-hanke, Käsité-ryhmä 10-2006)	
Huolenpidollinen / huollollinen työorientaatio sisältää sitoutumisen siihen, että kaikilla on oikeus tulla kuulluksi ja autetuksi ja että kaikkien perustoimeentulo, -turvallisuus ja oikeus ihmisarvoiseen elämään turvataan. Hyvin toteutettu huolenpidollinen/huollollinen työ luo edellytyksiä myös kuntouttavan työn toteuttamiselle. Huolenpidollinen/huollollinen työorientaatio ei edellytä asiakkaan halukkuutta muutokseen, jos asiakkaan perusturvallisuus on uhattuna. (GERO-hanke, Käsité-ryhmä 3-2007)	
Yhteistyön orientaatio vahvistetaan asiakkaan elinympäristöä ja lähiyhteisöä omatoimisen elämisen ja asumisen mahdollistamiseksi. Tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuuksia aktiiviseen toimintaan ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Yhteistyöllä vaikutetaan elinympäristöön, jotta se on turvallinen ja esteetön. (GERO-hanke, Käsité-ryhmä 10-2006)	
Rakenteellisen työn orientaatio on luonteeltaan yhteiskunnallista vaikuttamista, jolla tuodaan esiin vanhussosiaalityössä havaittuja epäkohtia. Osallistumalla yhteiskunnalliseen suunnitteluun toimitaan tiedon tuottajana ja vaikuttajana. Työntekijät toimivat tarvittaessa asiakkaiden asioiden ajajina hallinnossa eteenpäin ja vaikuttavat päätöksentekoon. (GERO-hanke, Käsité-ryhmä 10-2006)	

Näkökulma: Gerontologisen sosiaalityön arvot

Gero-hankkeessa määriteltiin gerontologisen sosiaalityön arvoiksi seuraavat:

- ❖ Vanhuksen erityisyyden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen
- ❖ Kokonaisvaltainen ihmiskäsitys
- ❖ Asiakaslähtöisyys
- ❖ Tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus
- ❖ Avoimuus ja luottamuksellisuus
- ❖ Voimavarakeskeisyys ja osallisuus
- ❖ Muuttuvien arvojen ymmärtäminen
- ❖ Eettiset ja pitävät periaatteet
- ❖ Halu auttaa

(Gero-hankkeen työseminaari 26.1.2006)

Näkökulma: Gerontologisessa sosiaalityössä kohdattavat ilmiöt

Ikääntyneiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä kohdataan usein:

- Kasautuneita ongelmia sekä eri tavoin ilmeneviä psykososiaalisia tarpeita
- Yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemukset voivat olla joillekin jatkuvia, hyvinvointia heikentäviä ongelmia
- Sosiaalsiin verkostoihin voi liittyä vaikeita ristiriitoja
- Monissa eri muodoissa ilmenevä kaltoinkohtelu
- Köyhyys jää yleisyydestään huolimatta usein piiloon ikääntyneiden kanssa työskenneltäessä
- Digitaalinen syrjäytyminen
- Riittämätön apu ja hoiva
- Sosiaalisten verkostojen täydellinen puute
- Erilaiset asumiseen liittyvät ongelmat, kuten esimerkiksi luteet ja raivaussiivouksen tarve
- Palvelujärjestelmän monimutkaisuus
- Palveluiden siirtyminen verkkoon tai fyysisesti etäälle vaikeuttavat avun saantia etenkin maaseudulla
- Nämä erilaiset sosiaaliset, terveydelliset ja taloudelliset ongelmat kietoutuvat yhteen ja voivat olla vuosien ja vuosikymmenten huono-osaisuuden tulosta. (Useita lähteitä, ref. Niemi & co. 2021)

Näkökulma: Gerontologinen sosiaalityö muiden silmin

- ✓ Sairauksien yksilöllisten, erityisesti psykososiaalisten, tarpeiden, sairauksien hoitoon liittyvien järjestelyjen sekä verkostotyöksentelyn tarpeen havaitseminen ja ymmärtäminen.
- ✓ Ohjaaminen, auttaminen tukeminen – asiakkaan ja hänen omaistensa.
- ✓ Viestin välittäminen asiakkaan ja hänen omaistensa ja terveydenhuollon henkilökunnan välillä, erityisesti tilanteissa, joissa organisaatio toimii terveydenhuollon ehkä kapeamman näkökulman varassa.
- ✓ Konkreettinen tuki esimerkiksi palvelujen järjestelyjen kautta.
- ✓ Turvallisen suhteen luominen iäkkääseen ja hänen omaisiinsa.
- ✓ Resurssien eli palvelujen ja etuuksien järjesteleminen.
- ✓ Emotionaalisen tuen antaminen.
- ✓ Iäkkäiden tarpeiden tunnistaminen ja arviointi.
- ✓ Sosiaalityöntekijän tehtävänä on toimia arvioitsijana, psykososiaalisen ja emotionaalisen tuen antajana, asianajajana, välittäjänä, kouluttajana, palvelujen järjestelijänä ja suunnittelijana, ja niiden myötä myös asiakkaiden oman päätöksenteon tukijana, mutta myös järjestelmän tulkitsijana ja päätöksentekijänä.

(Monia lähteitä, ref. Rossi 2021)

Kysymyksiä...

Mitä lisäarvoa gerontologinen sosiaalityö voi tuottaa, ja kenelle? Asiakkaalle, omaisille, muille ammattilaisille, sosiaalityölle, yhteiskunnalle?

Millainen merkitys on sillä, missä hallinnollisessa paikassa gerontologinen sosiaalityö sijaitsee? Kuinka paljon paikka ohjaa sitä, mitä sosiaalityö on, mitä siltä odotetaan tai mitä sillä tavoitellaan, mitä tehtäviä sille annetaan? Sekä sitä, kumpi korostuu; korjaava vai ennaltaehkäisevä työ? Tai sitä, millainen on asiakkaan rooli?

Millainen käsitys gerontologisesta sosiaalityöstä on organisaatiossasi? Millainen käsitys toivoisit siellä olevan?

Arvio gerontologisesta sosiaalityöstä v. 2007

Gerontologinen sosiaalityö on edelleen pioneerityötä. Vanhusten parissa tehty sosiaalityö nähtiin Suomessa vielä 1990-luvulle tultaessa lähinnä palvelujen ja laitospaikkojen järjestämisenä sekä toimeentulotuen jakamisena. Luultiin, että vahvistuva eläkejärjestelmä ratkaisee vanhenevan väestön tilanteen (Koskinen 2007). Tällöin mm. vanhusten psykososiaaliset ongelmat jäivät huomioimatta. Tämän seurauksena ikääntyvien ihmisten mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat edelleen aukkona palvelujen ketjussa.

Vähitellen gerontologinen sosiaalityö on saanut akateemista painoarvoa ja löytänyt paikkaansa sosiaalityön kentällä.

Käsitelmäärittely on edelleen epäyhtenäistä, sillä rinnasteisesti käytetään gerontologista sosiaalityötä, vanhussosiaalityötä ja sosiaalityötä vanhusten parissa.

(Kaisla, Liikanen & Viljaranta, Liisa, 2007)

Arvio gerontologisesta sosiaalityöstä v. 2021

Tutkimuksen keskeisimpinä tuloksina voidaan todeta, että gerontologista sosiaalityötä pidetään tärkeänä sosiaalityön erityisalana, jonka asema on vahvistumassa ja kehittymässä yhteiskunnan ikääntymisen myötä.

Gerontologista sosiaalityötä tulee toteuttaa moniammatillisesti lähellä ikääntyvää asiakasta ja sen perustehtävä on ikääntyneen hyvinvoinnin edistäminen. Gerontologinen sosiaalityö nähdään mahdollisuutena pitää yllä ikääntyneiden toimijuutta yhteiskunnassa.

Gerontologinen sosiaalityö on siirtymässä marginaalista keskiöön, mutta esteinä positiivisen kehityksen tiellä nähtiin taloudelliset resurssit sekä erityisasiantuntijoiden puute.

Esiin nousi myös mahdollisuus siitä, että ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet sosionomit ja geronomit korvaisivat yliopistokoulutetut sosiaalityöntekijät.

Uutena haasteena gerontologinen sosiaalityö tulee kohtaamaan yhä kasvavan eriarvoisuuden ja monimuotoisemman asiakaskunnan, kuten ikääntyvän maahanmuuttajaväestön.

Gerontologinen sosiaalityö sijoittuu useille eri palvelujärjestelmän alueille niin nyt, kuin tulevaisuudessakin. Tulevaisuudessa osaamisen nähtiin kuitenkin enenevässä määrin keskittyvän erityisiin yksiköihin, kuten gerontologisen sosiaalityön alueellisiin tiimeihin, ikäkeskuksiin ja geripoleihin, jotka tarjoaisivat laajasti alueellista konsultaatioapua.

(Rantamäki 2021)

Ikääntyneiden sosiaalityö on jäänyt syrjään sote-uudistuksessa

Vanhuusiän sosiaalisiin ongelmiin ei ole kiinnitetty yhtä paljon huomiota kuin ikääntyneiden terveyteen ja hoivan tarpeeseen.

22.1. 2:00

ELÄKEIKÄISTEN pienituloisuus on lisääntynyt etenkin yksin asuvien ja 65–74-vuotiaiden keskuudessa. Taloushuolet koskettavat erityisesti ikääntyneitä naisia, joilla pienituloisuus on kaksi kertaa yleisempää kuin ikääntyneillä miehillä. Huolta aiheuttavat usein terveyteen liittyvät menot. Jopa neljännes työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeellä olevista pitää terveydenhuoltomenoista selviytymistä vaikeana. Toimeentulovaikkeudet ovat vahvasti yhteydessä terveyteen. Ne 65 vuotta täyttäneet suomalaiset, jotka kuuluvat alimpaan tuloviidennekseen, kokevat terveytensä keskimäärin selvästi heikommaksi kuin ylimpään tuloviidennekseen kuuluvat samassa ikäryhmässä. Ikääntyneiden hyvinvointia saattaa kuormittaa fyysinen tai psyykinen väkivalta. He voivat joutua taloudellisen tai seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Yhtä lailla ikääntyneet saattavat kohdata hoidon, hoivan tai avun laiminlyöntiä, oikeuksien rajoittamista tai ihmisarvoa alentavaa kohtelua. Elämänlaatua heikentää myös iäkkäiden keskuudessa yleinen yksinäisyyden tunne. Sen riskiä kasvattavat esimerkiksi kumppanin menetys, lapsettomuus sekä fyysisen tai psyykkisen toimintakyvyn heikkeneminen. Myös mielenterveys- ja päihdeongelmat jäävät usein havaitsematta ja hoitamatta, ja se voi lisätä yksinäisyyttä.

VANHUSPALVELULAKI ohjaa sitä, miten ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tuetaan. Vuonna 2012 säädetyssä vanhuspalvelulaissa oli alun perin maininta gerontologisen sosiaalityön osaamisen tarpeesta kunnissa, mutta valitettavasti maininta poistettiin laista vuonna 2016. Sote-uudistus etenee pitkälti terveydenhuollon ehdoilla. Ikääntyneidenkin osalta sosiaalityön paikka, rooli ja tehtävät ovat jääneet epäselviksi. Yhteiskunnallisessa keskustelussa väestön ikääntyminen määritellään ongelmaksi, mutta usein ohitetaan se, että ikääntyneillä on sosiaalisia ongelmia siinä missä nuoremmillakin. Gerontologisen sosiaalityön paikka ei ole edes nykyisessä palvelurakenteessa täysin vakiintunut. Vaarana onkin, että se jää uusilla hyvinvointialueilla määrittämättä ja entistä selvemmin marginaaliin – siitä huolimatta, että väestön ikääntyminen lisää sosiaalityön tarvetta ikääntyneiden keskuudessa.

IKÄÄNTYNEET pitävät usein terveyttä, perhettä ja muita läheisiä ihmissuhteita oman hyvinvointinsa kannalta erityisen tärkeinä asioina. Muita tärkeitä asioita ovat oma koti, luonto ja mahdollisuus tehdä itse omaa elämää koskevia päätöksiä. Iän myötä myös henkiset ja hengelliset kysymykset nousevat entistä tärkeämmiksi. Näitä elämänalueita tulisi tukea ja vahvistaa, jotta ikääntyneiden hyvinvointi voidaan turvata sote-uudistuksen synnyttämällä hyvinvointialueilla.

Minna Zechner ja Marjaana Seppänen (Zechner on sosiaali- ja terveystieteiden apulaisprofessori Helsingin yliopistossa. Seppänen on sosiaalityön professori Helsingin yliopistossa.)

VANHUUS ja hoivan tarpeet ovat olleet usein julkisuudessa niiden kustannusten tai hoivapalvelujen heikon laadun vuoksi. Väestön ikääntyminen ja siitä aiheutuva palvelujen kysynnän kasvu onkin yksi sote-uudistukseen kannustaneista asioista. Sote-uudistuksen toimeenpanossa pitää muistaa, että vanhojen ihmisten hyvinvointiin vaikuttavat muutkin tekijät kuin hoivan tarve. Ja kustannuksia tulee muillekin kuin yhteiskunnalle: osan hoivasta maksavat ikääntyneet itse ja heidän omaisensa. Vaikka ihmisten onnellisuus yleensä lisääntyy iän myötä, vanhat ihmiset kohtaavat elämässään monia samanlaisia vaikeuksia kuin nuoremmatkin, esimerkiksi köyhyyttä, mielenterveys- ja päihdeongelmia, rahapeli-riippuvuutta tai lähisuhdeväkivaltaa. Vanhuudessa nämä ongelmat kietoutuvat usein ikääntymiseen kuuluviin elämänmuutoksiin, kuten läheisten kuolemaan tai omaan sairastumiseen, toimintakyvyn heikkenemiseen ja lähestyvään kuolemaan. Monimutkaisten ongelmavyöhtien ratkaisemiseen tarvitaan gerontologista sosiaalityötä, joka tukee iäkkäitä ihmisiä vaikeissa elämäntilanteissa.

Lähteet:

- Salonen, Kari (2001): Vanhustenhuollon sosiaalityö ammattina. Sosiaalipolitiikan lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto.
- Salonen, Kari (2007): Ammattitaito ja kompetenssi gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Seppänen & Karisto & Kröger (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 53–68
- [Kaisla, Susanna & Liikanen, Hanna-Liisa & Viljaranta, Liisa \(2007\) Gerontologisen sosiaalityön pioneerit kentällä. SOCCAN JA HEIKKI WARIS -INSTITUUTIN JULKAISUSARJA NRO 12, 2007.](#)
- [Rantamäki Taija \(2020\) Gerontologisen sosiaalityön nykytila ja tulevaisuuden näkymiä. Pro Gradu, TUNI.](#)
- [Seppänen, Marjaana & Zechner, Minna \(22.1.2022\) Ikääntyneiden sosiaalityö on jäänyt syrjään sote-uudistuksessa. Mieli, HS.](#)
- [Mia Niemi, Tiina Maria Soukiala, Eeva Rossi, Jenna Hirvonen, Suvi Ruotsalainen, Anne Korpelainen, Riitta-Liisa Kinni, Pia Skaffari, Ilkka Pietilä, Elisa Tiilikainen, Minna Maija Zechner, Marjaana Seppänen \(2021\) Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa. Gerontologia 2/2021.](#)
- [Rossi, Eeva \(2021\) Osista muodostuva kokonaisuus - Kuvaus gerontologisesta sosiaalityöstä, sen käytännöistä ja niiden tutkimisesta. Väitöskirja, LY.](#)

Helsingin kaupungin video gerontologisesta sosiaalityöstä:

[https://www.helsinkikanava.fi/fi/web/helsinkikanava/player/vod
?assetId=152127509](https://www.helsinkikanava.fi/fi/web/helsinkikanava/player/vod?assetId=152127509)